

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 7, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332.02; 338.43

*С. А. Бугаєнко,
к. е. н., доцент Міжнародного Університету Бізнесу і Права, м Херсон
М. В. Сігнатулін,
Викладач кафедри економіки та організації підприємств
АПК Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України
"Кримський агротехнологічний університет"*

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

*S. A. Bugaenko,
Candidate of Science, associate Professor
International University of Business and Law, the city of Kherson
M. V. Sihnatulyn,
teacher Department of Economics and Organization
of the National University Life and Environmental Sciences of Ukraine "Crimean Agrotechnical University"*

COMPETITIVE ADVANTAGES IN THE FOOD ENTERPRISES INTERNATIONAL INTEGRATION AND DEVELOPMENT OF FOREIGN RELATIONS

У статті досліджено конкурентні переваги харчових підприємств, зроблено їх аналіз, приведено дані науково-технічної активності підприємств харчової галузі регіону Причорномор'я по кластерах. Розглянуто системи стратегічного спрямування підприємств харчової галузі регіону Причорномор'я, що активно використовують науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи всередині кластерів.

В статье приведены конкурентные преимущества пищевых предприятий, сделан анализ, приведены данные научно-технической активности предприятий пищевой отрасли региона Причерноморья по кластерам, рассмотрены системы стратегического направления пищевой отрасли региона Причерноморья, активно использующих научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы внутри кластеров.

The article presents competitive advantages Food business done analysis, data are given scientific and technical activities of the food industry in the region of the Black Sea in clusters, discussed the strategic direction of the food industry in the region of the Black Sea that actively use research and research design work within the clusters.

Ключові слова: конкурентоспроможність, науково-технічна активність, конкурентні переваги, кластерний аналіз.

Ключевые слова: конкурентоспособность, научно-техническая активность, конкурентные преимущества, кластерный анализ.

Keywords: competitiveness, scientific and technical activities, competitive advantage, cluster analysis.

Вступ. Модернізація України економіки в умовах виконання стратегії інноваційно-індустріального розвитку нажила соціально-економічного характеру. В зростанні інноваційної, інтелектуальної й інформаційної складових факторів виробництва виражаються їх зміни. Концентрація людських, матеріальних і фінансових ресурсів, відновлення технології, продукції та послуг, а також впровадження науково-технічного досягнень є важливим в умовах сучасних ринкових трансформацій.

Метою дослідження є розгляд конкурентних переваг підприємств харчової промисловості, їх аналіз, розстановка акцентів для більш правильного розуміння суті розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню проблемних питань стосовно розвитку харчових підприємств та налагодження їх зовнішньоекономічних зв'язків присвячено багато наукових праць таких відомих економістів-теоретиків і практиків, як: Л. Абалкіна, О. Амоші, В. Андрійчука, Л. Антоноюка, І. Баневої, С. Беляцького, В. Бойко, П. Гайдуцького, В. Гесця, С. Дем'яненко, А. Кандиби, С. Кваші, А. Кредісова, О. Наумова, П. Саблука, С. Соколенка, В. Топіхи та ін.

Виклад основного матеріалу. Для України здобувають широкого значення розробка й виконання стратегії модернізації ринкової економіки шляхом її переходу на сучасну технологічну основу, а також синхронного формування відповідного механізму господарювання.

Стратегія інноваційно-індустріального розвитку України в цей час реалізовується не досить ефективно; незбалансованістю складових інноваційної площини, конкурентоспроможності продукції та низьким рівнем використання наукових досягнень характеризується харчова галузь. Іншими словами, в харчовому виробництві для впровадження інновацій існують доволі високі бар'єри, адже суб'єкти харчового виробництва до вибору поведінки інноваційного розвитку є недостатньо мотивованими. На наш погляд, використання ринкового механізму без необхідних інституціональних трансформацій всіх галузей економіки, зокрема харчової галузі, обумовлюють низький ступінь інноваційного розвитку. Принаймні очевидним є те, що ці трансформації, що у сучасних умовах розвитку допомагають розробці, запровадженню, фінансуванню й використанню інновацій є об'єктивною необхідністю сучасної економіки [7].

На декілька по-своєму суттєво відмінних технічному ступеню груп виробництв можна розділити економіку харчової галузі, що спрямована на найвище відновлення якісних ресурсів галузі. Підрозділи, які при поділі якісних ресурсів посідають кращі позиції, можна охарактеризувати як високого інноваційні; підрозділи, що не посідають таких позицій - як низько інноваційні. Якщо в лівій послідовності розташувати різномірні виробничі групи, а саме за їх якісними параметрами, - то властивостями готової продукції, залучених ресурсів і характером технології будуть одночасно виражатися параметри кожної групи, між якими є якісна єдність і безпосередня взаємозалежність [2].

Природа змін, що мають місце у відтворювальному процесі харчової галузі, викликана внутрішніми процесами її розвитку, адже обмежені ресурсні запаси в процесі розвитку вичерпуються, а тому виникає потреба в їх заміщенні високотехнічними технологіями й ресурсами. Взаємодію технологічних рівнів, згідно яких ресурси розподіляються між собою, являє собою технологічна будова економіки харчової промисловості. На ресурси й технології більш високого рангу, які формують

кластери (об'єднання) в процесі заміщення, спираються вищі рівні (рис. 1).

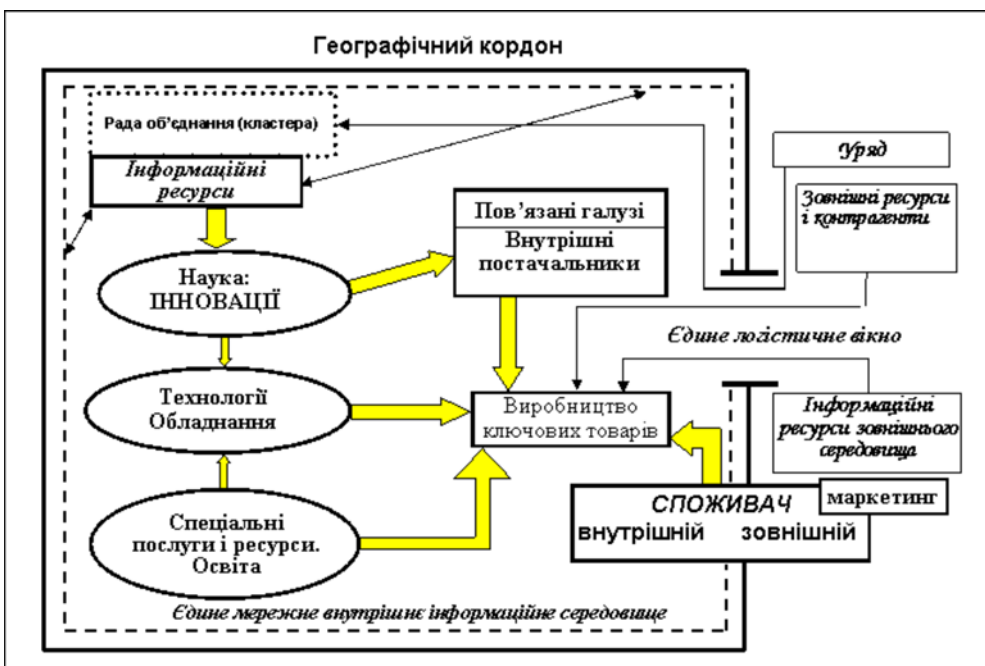

Рис. 1. Структура інтегрованого харчового об'єднання як форма прояву механізму заміщення в процесі модернізації харчової промисловості

Системні цілісності спроможні об'єднувати в собі перспективи реалізації на всіх ступенях економічної системи як інституціональної, так і технологічної модернізації, включаючи в регіональному, галузевому й іншому розрізах структурну перебудову.

До різних економічної суб'єктів застосовне поняття конкурентоспроможності, а саме: до підприємств, регіонів, галузей та країн, а також до певних товарів, вироблених в них. На макрорівні кількісне найпростіше формулювання конкурентоспроможності пов'язане з кількістю продукції, яку пропонують на ринках, й визначається таким показником як величина на міжнародних ринках частки регіону або країни, що поставляє продукцію. Проте, для сучасного розуміння конкурентоспроможності такого визначення замало, початковою точкою де є розуміння джерела збагачення нації. Продуктивністю економіки, що визначається вартістю готових товарів і наданих послуг з розрахунку на одиницю природних ресурсів і людського національного капіталу характеризуються національні стереотипи життя. До формулювання конкурентоспроможності харчової промисловості має входити як система умов, так і мета отримання вищого ступеня національної конкурентоспроможності. Беручи до уваги визначення конкурентоспроможності головними в цій сфері експертами [3, 4, 6], можна означити її як сукупність напрямків політики, інститутів і чинників, що розкривають не лише ступінь галузевої продуктивності, а й дають можливість підвищувати або зберігати доходи суспільства.

Розвиток внутрішніх чинників, зміну їх значення та ролі для формування конкурентних переваг галузі або економіки визначає розвиток зовнішніх чинників конкурентоспроможності. В концепції конкурентоспроможності самим новим чинником є інноваційний чинник. Слід позначити, що чинник «інновації» ще в 80-ті роки ХХ сторіччя входив до складу методики розрахунку тільки як чинник «політика країни стосовно нововведень». Цей чинник є найбільш динамічним, а в методичних підходах оцінки ступенів національної конкурентоспроможності його вага доволі швидко зростає (зараз він сягнув 30%), більш того зростає кількість економік, що застосовують інноваційний конкурентні переваги, так званих «інноваційних» економік. Другий чинник, що останнім часом пережив серйозні перетворення, представлений технологічним чинником розвитку економіки: в методиках оцінки було позначено те, що в основному конкурентоспроможні економіки ґрунтуються на технологічній основі, що дає їм можливість застосовувати більш комплексний і передовий виробничий процес, а також надавати складніші послуги й виготовляти складнішу продукцію [9].

В Україні зниження конкурентоспроможності харчової галузі пов'язане з підвищенням на тлі незначної якості бізнес-клімату реальної заробітної плати, що в порівнянні з другими країнами ставить її в незручне положення. Хоча в економіці країни загальний ступінь її продуктивності вище, порівняно з деякими другими країнами, український працівник з урахуванням вищих зарплат виготовляє на кожен гривню майже половину того, що виготовляє індійський або китайський працівник.

Окупність інвестицій (у технології або людський та фізичний капітал) залежить від рівня продуктивності. Отже, теорія конкурентоспроможності ґрунтується на динамічних й статичних складових, хоча здібність країни забезпечувати високий дохід визначає продуктивність, яка багато в чому також виявляє окупність інвестицій, що є одним із фундаментальних чинників, що розкривають спроможність до зростання економіки.

Від ряду аспектів залежать конкурентоспроможність і продуктивність. Мається на увазі про такі чинники, як інфраструктура і фізичний капітал, освіта, макроекономічна стабільність, технології, ефективність ринків, оперативне корпоративного й державне управління та інше, де провідними одночасно можуть бути кілька чинників [1].

Можна виділити на основі кластерного аналізу чотири кластери (об'єднання) підприємств, відмінність між якими залежно від інтересів їх розвитку в перспективі полягає в посиленому науково-технічному піднесенні (табл. 1).

Таблиця 1.
Системи стратегічного спрямування підприємств харчової галузі регіону Причорномор'я, що активно використовують науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи всередині кластерів (відсоток власників підприємств, що зацікавлені в кожному кластері)

Ціль	Кластери			
	1	2	3	4
Обсяг продукції, що відповідає міжнародному рівню	23,9	50,3	54,0	96,6
Збереження трудового колективу	84,9	83,4	0,0	31,4
Забезпечення високих заробітків працівників	37,1	20,3	12,6	16,1
Підвищення вартості активів фірми	7,5	3,7	31,5	3,4
Процвітання України	15,7	23,0	18,9	27,1
Освоєння закордонних ринків	3,8	7,0	13,5	66,9
Підтримка репутації підприємства	71,7	75,9	53,2	33,9
Зміцнення позицій на вітчизняному ринку	0,0	100	82,9	55,1

Можна констатувати, що система економічних інтересів керівників підприємств харчової галузі, що інтенсивно використовують науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи, насправді виявилася від їх поточного стану незалежною.

Ні один із кластерів у середньому по оцінці економічної ситуації, що склалася, не розрізнявся. Вона була для кожного кластеру «нижче задовільної», тоді як в межах від 2,41 до 2,60 перебували середні оцінки. Одночасно на рівні деяких параметрів конкурентоспроможності харчових підприємств виявилися серйозні відмінності.

Якщо за переважною більшістю параметрів (умов), до яких віднесено витрати, якість обслуговування, ціна між кластерами (об'єднаннями) не має характерних відмінностей, то за обізнаності торговельної марки та якості продукції значно лідирували керівники кластера №4. Іншими словами, стратегічну ціль розвитку підприємств у науково-технічному напрямку до досягнення рівня міжнародних стандартів виробництва визначало саме впевненість і переконання у прерогативі якості виготовленої продукції.

На більшості підприємств загальні вектори дій насамперед збігаються, незважаючи на суб'єктивну мету їх власників, а покращення якості виробляємої продукції та обслуговування споживачів (замовників) при одночасному зниженні витрат намагаються забезпечити три чверті підприємств харчової галузі. В результаті цього складається розуміння науково-технічного хаосу, спричиненого мінливим зовнішнім оточенням здійснення економічної діяльності. Про це свідчать дані таблиці 2, за допомогою яких приводиться зіставлення кластерів (об'єднань) в активності використанні високих і наукомістких технологій.

Таблиця 2.
Науково-технічна активність підприємств харчової галузі регіону Причорномор'я по кластерах (об'єднаннях)
(відсоток підприємств, які нею займаються в кожному об'єднанні)

Заходи	Кластер			
	1	2	3	4
Покращено якість виготовленої продукції (послуг)	83,5	86,8	71,6	88,2
Здійснено заходи щодо зменшення витрат	81,4	83,2	68,0	84,0
Знижено на вироблену продукцію ціни	61,1	59,9	50,0	58,0
Опановано виготовлення модифікованої продукції (послуг)	51,0	60,1	44,0	73,4
Опановано виготовлення якісно нової продукції	54,0	61,8	42,7	74,5
Здійснено комп'ютеризацію обробки інформації щодо управління	69,0	66,9	68,1	76,7
Посилено моніторинг ринків (маркетинг)	75,7	80,3	74,5	83,3
Відбувається освоєння географічних ринків	65,7	65,7	62,9	80,0
Опановано на традиційних нові канали реалізації продукції ринках	58,7	74,7	64,5	77,7
Освоєно з постачальниками нові форми співробітництва	75,0	71,7	66,3	73,3
Освоєно з виробниками подібної продукції нові форми співробітництва	43,0	39,9	33,7	45,9
Збільшено на рекламу витрати	51,9	55,2	42,9	56,4
Удосконалено форми реклами	43,9	44,3	41,9	56,0
Проведено перекваліфікацію управлінських кадрів	57,9	50,3	48,4	66,0
Проведено підвищення фаху управлінських кадрів	67,6	59,8	51,1	74,7
Запрошено консультантів по управлінню й економіці	26,8	28,4	29,1	38,5
Покращено обслуговування споживачів	80,4	76,6	73,4	81,3

Кластер (об'єднання) № 4 та певною мірою кластер (об'єднання) № 2 мають перевагу над кластерами (об'єднаннями) № 1 і 3 за рівнем активності продовольчих нововведень, зміни принципів роботи або рівню освоєння нових на традиційних ринках. За активністю процесів перепідготовки персоналу управління також помітно відрізняється від решти кластерів кластер № 4, на більше половини підприємств якого проходила перепідготовка управлінських кадрів.

Отже, на підприємствах харчової промисловості система цілепокладання безпосередньо позначається на фактичних діях, спрямованих на генерування результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, рівень науково-технічного розвитку економічного детермінізму в результаті чого виражається як динаміка використання підприємствами науково-технічних досягнень.

Проте для вітчизняних підприємств харчової промисловості властива ситуація, за якої в умовах мінливого зовнішнього оточення не відбулося однієї-двох технологічних новацій, які приводять до успіху однозначно [5]. Найвище визнання керівників підприємств харчової промисловості із високим технологічним і науковим потенціалом як дуже радикальних дістали дві з них:

- комп'ютеризація обробки інформації щодо управління (22% підприємств);
- освоєння виготовлення якісно нової продукції або послуг (28% підприємств).

Отже, ми вважаємо, що радикальні процесні й радикальні продуктові нововведення в цілому позначилися як ефективніші за інкрементальні.

Для з'ясування статистично важливих зв'язків заходів щодо нарощення наукоємності конкурентного виробництва підприємств харчової промисловості нами проведений множинний регресійний аналіз, який дав можливість розкрити в оцінці поодиноких виражень конкурентних переваг загальну долю варіації, спричинену як вживанням всіх можливих процесних і продуктових нововведень, так і наявністю статистично вагомих зв'язків між параметрами конкурентоспроможності й частковою технологічною та науковою модернізацією виробництва і аргументувати такі залежності.

Найбільш важливим у сфері витрат був правильний облік витрат, а не заходи з приводу зниження витрат. Більш правильно оцінювати витрати дає можливість використання комп'ютеризованих систем проведення управлінського обліку, як наслідок, це дає власникам підприємства для порівняння з витратами конкурентів власних витрат надійнішу базу, які можливо оцінити в більшості випадків тільки побічно.

Як виявилось, що те, що обходить ціноутворення, то були досить обмеженими можливості дії підприємств. Не виконують роль буфера напрямки прямої зміни цін. А примножували співвідношення ціна/якість напрямки щодо покращення обслуговування споживачів, які таким чином підтримували зменшення «відчутної ціни продукції (послуги)».

Ще більше проявилися ці фактори в підвищенні гнучкості процесу ціноутворення. Саме бажання покращити обслуговування споживачів давало можливість використовувати найрізноманітніші асортименти спеціальних умов і знижок. В цьому зв'язку слід відмітити про налагодження «співробітництва з виробниками подібної продукції та послуг». Маються на увазі непрямі або прямі змови товаровиробників в аспекті загального умов відвантаження або рівня цін і т.д.

Відносно якості продукції можна відмітити про вплив на неї не стільки покращення якості продукції, а скільки освоєння нової продукції з другими споживчими якостями та усучаснення відносин зі споживачами.

Головну роль в аспекті якості відносин зі споживачами, а саме до та після їх обслуговування, зіграли «фронтальні напрямки» щодо їх покращення та введення нової продукції, що окреслювало другий рівень і вид обслуговування.

Слід зазначити, що у відношенні даних торговельної марки існує брак зв'язків між рекламою, а саме зміною реклами чи підвищенням витрат на неї, та знанням самої торговельної марки, що є свідченням того, що в Україні реклама не є такою активною як заходи припинення спаду продажів.

Під кінець, налагодженість системи реалізації, насамперед, досягалася зміною збутових каналів. Також можна відзначити й про зміну структури, яка відбувалася на тлі економічної кризи, збутових напрямків підприємств і збутових мереж.

Викликало інтерес також питання про зв'язок всіх перелічених напрямків щодо використання результатів науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт з тенденціями економічного розвитку. Множинний регресійний аналіз дав можливість розкрити тільки два напрямки щодо нарощення наукоємності виробництва, які суттєво пов'язані з тенденціями економічного розвитку, - покращення процесу обслуговування споживачів і запровадження комп'ютеризації інформації управління. Покращення процесу обслуговування клієнтів могло надати дійсно суттєвий ефект. Щодо комп'ютеризації обробки

інформації управління, то, напевно, тут прозирають також ефекти від ліпшого обліку витрат або ліпшого ведення даних по споживачам і т.д. Як мінімум, ці обидва напрямки позначилися як взаємозв'язані, про свідчить отриманий рівень значимості 0,000 та коефіцієнт кореляції 0,197.

В конкурентних умовах діє харчове підприємство, що обумовлені переважно чотирма чинниками: попитом, ресурсами, міжгалузевими зв'язками та зовнішньою конкуренцією. Головним виробничим ресурсом будь-якого підприємства, що обумовлює безпосередньо формування підприємством конкурентних переваг, виступає його науково-технічна база.

Враховуючи те, що конкуренція це суперництво, то відповідно спроможність лідувати успішно в цьому змаганні, а отже перемагати можна прозивати як конкурентоспроможність. Це розуміння не лише відображує ринкові вимоги, а й здійснюється в інтенсивних діях підприємств щодо зміцнення своїх ринкових позицій, їх подальшого утримання та розширення [8].

З конкурентоспроможністю підприємства пов'язана безпосередньо його науково-технічна база, яка втілюється в його конкурентних перевагах. Виникає на цій основі взаємозв'язок конкурентних переваг підприємства та його науково-технічної бази, що втілюється в ознаці його конкурентної сталості, що зображає здібність підприємства результативно використовувати свою науково-технічну базу, іншими словами, до раціонального використання методичних, людських, інформаційних і матеріальних ресурсів за для миттєвого пристосування до невизначеного зовнішнього оточення та отримання високих результатів економічного розвитку та ін.

На цій основі стає здійсненим опрацювання безлічі методичних розробок з оцінки науково-технічної бази сучасних вітчизняних підприємств харчової промисловості, її зв'язку з чинниками формування конкурентних переваг, які розмежовані за сферою застосування, кількості складових, врахованих в даній методиці, за складом застосовуваних методів розрахунку й прийомів зіставлення або за способом представлення результатів розрахунку.

Можна оцінити діяльність підприємства харчової промисловості і надати вичерпну атестацію його слабких і сильних сторін, опираючись на його бачення як на сукупність функціональних складових ринкового потенціалу. За для цього можливе проведення оцінки перспектив використання ринкового потенціалу підприємств харчової промисловості на основі застосування економіко-математичної моделі, що враховує здійснення кількісних розрахунків і аргументування висновків про потребу в підвищенні відповідних елементів ринкового потенціалу, а саме: фондів, фінансових, економічних і науково-технічних можливостей.

Можна розрахувати на основі цієї методики економічний ефект від зростання індексу перспектив використання ринкового потенціалу підприємств харчової галузі через зростання вкладу індексів економічних і фінансових перспектив і провести оцінку загального ефекту зміни обсягу попиту на українські й іноземні товари з урахуванням дії цін іноземних товарів на обсяг попиту на українські товари та дії цін на українські товари на обсяг попиту на іноземні товари.

Таким чином, можна стверджувати про прямий зв'язок між нарощенням конкурентних переваг підприємств промислових галузей, що інтенсивно використовують свою науково-технологічну базу, і виведенням із обсягу попиту та пропозиції на вітчизняному ринку імпортої продукції, що позитивно відбивається на стабілізації економічного, фінансового та соціального стану в Україні.

Висновок. Проведений аналіз конкурентних переваг харчової галузі довів, що здійснення індустріально-інноваційної стратегії розвитку України в цей час є малоефективним, а сама харчова галузь визначається дисбалансом складових інноваційної площини, а також незначним ступенем формування конкурентоспроможності харчової продукції та застосування наукових розробок. Використання ринкового механізму без необхідних інституціональних трансформацій всіх економічних сфер, зокрема й харчової галузі, обумовлює незначний інноваційний рівень розвитку економіки країни.

Список використаних джерел.

1. Белоусов А. Клуб сомнительных преимуществ / Белоусов А. // Компаньон. – № 40 (348). – 3 октября 2007 г. – С. 26-27.
2. Бондар О.С. Економічні умови функціонування регіонального аграрного ринку / Бондар О.С. // Економіка АПК. – 2003. – №8. – С. 133-137.
3. Гайдучкий П.І. Аграрний ринок: уроки і завдання / Гайдучкий П.І. // Економіка АПК. – 2002. – №5. – С.3-9.
4. Гець В. Чи має місце стабільне економічне зростання в Україні? / Гець В. // В кн.: Майер Д., Раух Д., Філіпченко А. Основні проблеми економіки розвитку. – К.: «Либідь», 2003. – С. 634-640.
5. Іртіщева І.О. Інвестиційно-інноваційний розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону / Іртіщева І.О. // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв: МДАУ, 2007. – №3 т.1. – С. 196-197.
6. Портер М. Международная конкуренция / Портер М. – М.: Международные отношения, 1993.
7. Сахаров В.С. Міжнародна економіка: [навч. посіб.] / Сахаров В.С. – Київ: Національна академія управління, 2007. – 432 с.
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Смит А. // Антология экономической классики, т.1. – М.: Эконов, 1993.
9. Степаненко В. Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності / Степаненко В. // Закон і бізнес. – 1997. – 11 черв. – С. 4.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"